

ANTENNE 2009

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

Ton Nabben - Annemieke Benschop - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum en Jaap Jamin

Antenne 2009 (Jellinek Reeks, nr. 21) is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Bonger Instituut voor Criminologie (UvA)

Postbus 1030

1000 BA Amsterdam

www.bonger.nl

Tel : 020 525 3918

E-mail : bonger-fdr@uva.nl

Jellinek Preventie

Postbus 75848

1070 AV Amsterdam

www.jellinek.nl

Tel : 020 590 13 30

E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers

Omslagontwerp: Anne Toledo

English summary: Michael Dallas

Nabben T, Benschop A, Korf DJ (2010) *Antenne 2009. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 978 90 3610 182 0 / NUR 740

Trefwoorden: uitgaan, alcohol, tabak, cannabis, drugs, trends, preventie.

© 2010, de auteurs.

V

SAMENVATTING

Anno 2009, aan het eind van de jaren nul, zijn drie ontwikkelingen in het Amsterdamse uitgaansleven richtinggevend. Ten eerste verschuift door de komst van nieuwe feestorganisatoren binnen het dance segment het muzikale aanbod richting warme en meer dansbare house. Het eerder zo dominante minimal genre is daarmee (voorlopig) op een zijspoor gezet. De cross-over tussen urban en house trekt een meer sophisticated en etnisch gemengd publiek. In het reguliere en undergroundcircuit begint op kleinere schaal dubstep door te breken. Los daarvan blijft er een grote variatie in muziekstijlen met daaraan gekoppeld een bont palet van mellow én meer ruige feestniches. Ten tweede maant de economische crisis clubuitbaters en investeerders tot enige voorzichtigheid. Teruglopende bezoekersaantallen leiden tot minder investeringen en consolidatie van 'play safe' concepten. Ten derde lijken de meer innoverende feestgangers zich langzaam te verplaatsen naar de periferie van de stad. Het rookverbod in de horeca, de uitgebreide regelgeving ten aanzien van clubs en de toegenomen controle hierop in het centrum van de stad leiden, vooral bij de nieuwe subgeneratie trendsetters, tot een verlangen naar meer vrijheid in het uitgaansleven.

de Antenne monitor

Al sinds 1993 beschrijft en analyseert Antenne op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van fanatieke stappers en professionals uit het uitgaansleven. De focus ligt bij de trendsetters die snuffelen aan nieuwe muziekstijlen, feesten, uitgaanslocaties en genotmiddelen, of oude varianten in een nieuw jasje steken. Ook wanneer iets uit de mode raakt, lopen zij voorop. De panelstudie richt zich daarnaast op buurt- en probleemjongeren. De groep probleemjongeren (vooral dak- en thuislozen) is meer etnisch gemêleerd dan het geval is bij groepen buurtjongeren. De panelstudie rapporteert over trends, signalen en geruchten, maar biedt geen precieze cijfers.

De **survey** levert daarentegen juist wel kwantitatieve gegevens over middelengebruik binnen specifieke groepen (scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffee-

shopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers). In 2009 richtte de survey zich voor de vierde keer op bezoekers van Amsterdamse coffeeshops. In totaal 266 bezoekers (respons 92%) van ruim vijftig coffeeshops hebben – vaak ter plekke – een uitgebreide vragenlijst ingevuld. Er is niet speciaal gezocht naar meer frequente blowers, maar deze zijn onvermijdelijk oververtegenwoordigd in de steekproef omdat zij nou eenmaal vaker in een coffeeshop komen. Tussen de coffeeshopbezoekers bevinden zich ook trendsetters, maar de respondenten zijn toch grotendeels trendvolgend en mainstream. Zij zijn gemiddeld 28 jaar oud. Vier op de vijf zijn mannen en bijna tweederde is allochtoon. Coffeeshoptoeristen hebben we bewust gemeden; negen op de tien respondenten wonen in Amsterdam. Bijna de helft is werkend, ruim een derde gaat naar school of studeert (vaak in combinatie met een bijbaan) en een vijfde is werkeloos. In vergelijking met de algemene bevolking van Amsterdam ligt het opleidingsniveau laag en is de werkeloosheid hoog. Vergeleken met eerdere coffeeshopsurveys uit 1990, 1994 en 2001 zijn de coffeeshopbezoekers van 2009 vaker student en vaker van niet-westerse etniciteit. En ten opzichte van 1990 en 1994 zijn de bezoekers ook een paar jaar ouder. Driekwart van de respondenten van 2009 is psychisch gezond (gemeten met MHI-5) en bij meer dan 9 op de 10 is geen sprake van depressie (gemeten met PHQ-9). Daarmee scoren de coffeeshopbezoekers nauwelijks slechter dan Nederlands, Duits en Amerikaans onderzoek onder de algemene bevolking.

Cijfers zijn tevens afkomstig uit de **preventie indicatoren**. Het gaat hierbij om informatie over de alcohol- en drugsmarkt in de vorm van kwantitatieve gegevens over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een gedifferentieerd beeld van ontwikkelingen in de hoofdstedelijke wereld van genotmiddelen.

alcohol

Het alcoholaanbod in het uitgaansleven draait allang niet meer om wijn en bier alleen. Toch worden sterke en chique alcoholsoorten vanwege een krappere budget minder besteld. Stappers in het dance circuit drinken nog steeds meer alcohol dan urban liefhebbers, waar een groter deel weinig of geen alcohol drinkt. Bij de coffeeshopbezoekers is meer dan tweederde huidige drinker (= gebruik in de laatste maand). Zij consumeren gemiddeld 5 glazen alcohol per drinkdag, maar de meesten drinken niet dagelijks. Vooral in de laatste acht jaar is er een lichte daling te zien in het alcoholgebruik. Het aandeel riskante drinkers (dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 of 5 glazen) daalde fors.

Bij de buurt- en probleemjongeren is alcohol het meest gebruikte genotmiddel. Het taboe op alcohol bij islamitische jongeren is – buiten de ramadan – aanzienlijk geslonken. Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken evenwel nog steeds meer en frequenter. Een fors deel van de probleemjongeren drinkt dagelijks.

In hoeverre er sprake is van problematisch of overmatig alcoholgebruik hangt sterk af van de gehanteerde definitie. Indicatief is wel dat één op de vijf coffeeshopbezoekers uit de survey zelf vindt dat hij/zij weleens te veel of te vaak drinkt. Dat aandeel is overigens half zo veel als bij de clubbezoekers uit de survey van 2008. En bij de informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie komen al jaren meer vragen over alcohol binnen dan over welk ander middel dan ook.

tabak

Het rookverbod in het uitgaansleven wordt heel verschillend geïnterpreteerd: van pragmatisch tot streng. Er is een groeiende groep uitgaanders die maling aan de regels heeft. Naarmate de tijd verstrijkt in de nacht worden de rookregels vaker overtreden. Onder coffeeshopbezoekers is er de laatste jaren een lichte daling te zien in het aandeel rokers. Van de coffeeshopbezoekers uit de survey van 2009 heeft één op de tien nog nooit tabak gerookt. De rest zijn over het algemeen stevige rokers. Driekwart is huidige roker (met gemiddeld 11 sigaretten per dag), waarvan de meesten (bijna) dagelijks roken. Zogenaamde 'gelegenheidsrokers' komen nauwelijks voor.

cannabis

Blowen in Amsterdamse clubs komt minder voor en durfals moeten listen verzinnen om de geur van wiet of hasj te camoufleren. Alleen tijdens reggaeconcerten wordt er nog flink doorgepaft. In alle panelnetwerken uit het uitgaansleven wordt weliswaar cannabis gerookt maar de dalende trend blijft. Ruim driekwart van de buurtjongeren in panelnetwerken gebruikt cannabis. Het roken en delen van joints wordt vaak aangewend ter ontspanning in de groep, maar leidt bij een minderheid ook tot een meer problematische consumptie als vlucht voor of neutralisering van persoonlijke problemen. Probleemjongeren blowen vaak en veel.

Het is weinig verrassend dat vrijwel alle coffeeshopbezoekers uit de survey weleens cannabis hebben gebruikt en dat ook in de vriendenkring van de bezoekers blowen geen uitzondering is. Toch heeft 6% van de bezoekers de laatste maand niet geblowd en hebben vier op de tien coffeeshopbezoekers voornamelijk vrienden die niet blowen. In voorgaande surveys werden echter iets vaker ook niet-blowers in de coffeeshops aangetroffen. Van de huidige blowers blowt driekwart (bijna) dagelijks. Gemiddeld gaat het om een kleine 4 joints per blowdag. Mannelijke en werkeloze coffeeshopbezoekers blowen gemiddeld meer.

Hun eerste joint werd meestal aangeboden door anderen, maar tegenwoordig kopen de meesten hun cannabis zelf. Negen van de tien keer doen ze dat in een coffeeshop, ongeveer om de dag. Eén op de vijf koopt ook weleens cannabis van dealers of andere onbekenden (meestal bij vrienden thuis) en één op de tien teelt zelf (een beetje) wiet. Iets meer dan de helft van de huidige blowers preferert wiet boven hasj en bij ongeveer een derde is dat andersom (de rest is het om het even), maar zo goed als iedereen rookt de cannabis in een joint met tabak. Dat gebeurt dan meestal ofwel thuis, ofwel in (of voor de deur van) een coffeeshop. De avonduren zijn het favoriete tijdstip om te blowen, maar een vijfde steekt ook 's middags wel een joint op en een even groot deel doet dit (ook) 's morgens al. En hoewel de meerderheid blowlit in gezelschap van anderen, blowlit één op de drie huidige blowers meestal alleen. Door de oververtegenwoordiging van stevige blowers in de steekproef voldoet een groot deel aan de definitie van riskant blowen (dagelijks of meerdere dagen per week meer dan 1 joint). Ruim driekwart van de coffeeshopbezoekers blowlit riskant. Dat is meer dan in voorgaande surveys onder deze doelgroep. Mannen en werkelozen scoren hierbij hoger, maar ook onder vrouwelijke en werkende of studerende coffeeshopbezoekers is de meerderheid riskante blower. Leeftijd en etniciteit, maar ook geestelijke gezondheid en depressie hangen niet samen met riskant blowen. Zes op de tien huidige blowers denken zelf weleens dat ze te veel of te vaak blowen. Hoeveel te veel is ("Bij hoeveel joints heeft iemand van jouw leeftijd te veel geblowlit?") hangt sterk samen met de eigen gebruikshoeveelheid. In doorsnee vinden huidige blowers 6 joints te veel. Over het algemeen trekken de coffeeshopbezoekers de grens een aantal joints boven hun eigen gebruiksgemiddelde. Terwijl riskant blowen en ook naar eigen mening te veel blowen relatief vaak voorkomt, is het aantal coffeeshopbezoekers dat ooit hulp heeft willen hebben bij cannabisproblematiek relatief beperkt. Bij de telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie staat cannabis de laatste jaren afwisselend op nummer twee of drie (en concurreert dan met cocaïne). Bij vragen die via de website binnenkwamen stond cannabis in 2009 op de tweede plaats.

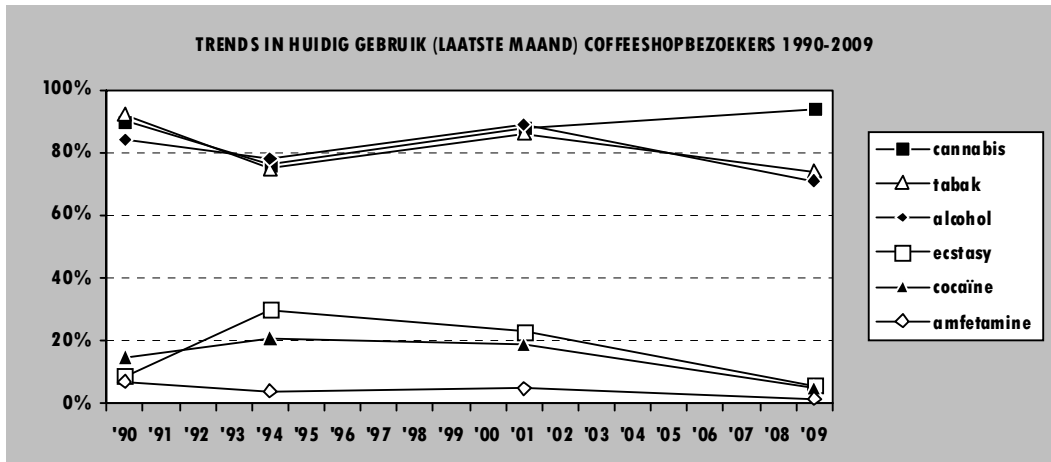
cocaïne en ecstasy

Cocaine is vergeleken met ecstasy minder strikt gebonden aan tijdstip en setting en hangt meer samen met leefstijl dan met muziekvoorkeur. Cocainegebruik vindt behalve in het nachtleven veel in de privésfeer plaats, waar het meestal thuis wordt bezorgd door 'lijnkoeriers' en 'pakjesbezorgers'. Er lijkt voorzichtig sprake van een kentering bij cocaïne waardoor de trend stabiel tot licht dalend is. De gebruikersgroepen, vooral de jonge subgeneraties (20-24 jaar), tonen zich minder ontvankelijk voor cocaïne. Waarom zoveel geld betalen als je van amfetamine langer profijt hebt op feesten? Ecstasy en ecstasy-achtigen beleven een

onrustige periode op de gebruikersmarkt. De stroom aan inferieure pillen heeft voor een deel het partygevoel gedooft en ontlokt gebruikers tot opmerkingen dat het slikken van pillen meer lijkt op 'roulette'. En op een slap 'spacegevoel' zit niemand te wachten. Ecstasy en cocaïne worden door buurtjongeren weinig gebruikt en dan nog voornamelijk door witte jongeren op feesten en soms in buurtcafés. Probleemjongeren hebben meer ervaring met cocaïne en ecstasy dan buurtjongeren.

Bij de coffeeshopbezoekers zijn wat betreft huidige gebruik van genotmiddelen (naast tabak, alcohol en cannabis) ecstasy (6%) en cocaïne (5%) eigenlijk de enige middelen die meetellen. Ecstasy noch cocaïne wordt frequent gebruikt – de meeste gebruikers beperken het tot speciale gelegenheden – maar toch zijn er coffeeshopbezoekers die vinden dat ze te veel of te vaak gebruiken. Opvallend is dat dat bij cocaïne veel vaker het geval is dan bij ecstasy. Ruim de helft van de huidige cocaïnegebruikers vindt zijn/haar eigen gebruik weleens overmatig, tegenover een achtste van de huidige ecstasygebruikers. Gebruikscijfers van ecstasy en cocaïne onder coffeeshopbezoekers zijn tussen 2001 en 2009 flink gedaald. Dat geldt zowel voor het ooit-gebruik als het huidige gebruik. De prijs die coffeeshopbezoekers betalen voor ecstasy en cocaïne vergeleken we met de prijs die clubbezoekers in 2003 en 2008 rapporteerden en cafébezoekers in 2005. Tussen de helft en tweederde van de recente ecstasy- en cocaïnegebruikers kocht de middelen het laatste jaar zelf. De gemiddelde prijs voor een ecstasypil in 2009 is 4 euro; evenveel als in 2003. In tussenliggende jaren was de ecstasy bijna 1 euro goedkoper. De gemiddelde prijs van een gram cocaïne schommelt sinds 2003 rond de 45 á 50 euro.

Bij de telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie staat cocaïne de laatste jaren afwisselend op nummer twee of drie (en concurreert dan met cannabis). In 2009 stond cocaïne bij vragen die via internet werden gesteld op de derde plaats. Sinds het midden van de jaren negentig worden vragen over ecstasy nauwelijks meer gesteld, maar helemaal verdwijnen doet het middel niet. Bij de bezoekers van Unity stands op party's is ecstasy nog de populairste partydrug en ook blijft ecstasy daar het meest bevroegde onderwerp. Vergeleken met vorig jaar is het ecstasygebruik tijdens de party echter wel wat gedaald. Door waarschuwingen over een verslechterende ecstasymarkt is het aantal bij de test-service aangeboden ecstasymonsters in 2009 explosief gestegen. De waarschuwingen bleken niet onterecht, want in slechts 58% van de ecstasypillen was MDMA de belangrijkste werkzame stof en de gemiddelde dosering was met 74 mg een stuk lager dan voorheen. Vooral het aantal ecstasypillen met mCPP nam toe. Aan het eind van het jaar verbeterden de testresultaten van ecstasymonsters. De kwaliteit van de aangeleverde cocainemonsters lag, met een gemiddelde zuiverheid van 56%, ook iets lager dan vorig jaar.

overige middelen

De inschatting (in Antenne 2008) dat actieve gebruikers bij een aanhoudende schaarste en vervuiling uit zullen wijken naar andere roesmiddelen heeft zich inderdaad voorgedaan in menig panelnetwerk. Middelen als **2-CB** en **mephedrone** hebben in korte tijd furore gemaakt doordat deze middelen vaker werden aangeboden door verkopers die niet meer de beschikking hadden over betrouwbare en voldoende gedoseerde ecstasy. Opvallend is dat er bij 2-CB sprake is van popularisering van een 'geforceerde tripper' die voor een doorsnee gebruiker moeilijker te hanteren is. Hoewel mephedrone voor menigeen een goed alternatief is voor ecstasy, wordt toch ook vaak vernomen dat het specifieke rushgevoel van ecstasy niet wordt geëvenaard.

Misschien niet helemaal vreemd vanwege de perikelen op de ecstasymarkt is dat de Amsterdamse **amfetaminemarkt** aan invloed lijkt te winnen, hoewel het product zeker minder makkelijk te krijgen is dan cocaïne. Omdat het gebruik gerelateerd is aan alternatieve subscenes binnen het uitgaansleven sluit amfetamine goed aan bij de gepercipieerde 'nieuwe wildheid'. **Methamfetamine** is voornamelijk in omloop in kleine niches van het homocircuit. Het middel is nog steeds moeilijk verkrijgbaar.

GHB zit net als de twee andere narcosemiddelen (ketamine en lachgas) in de lift. De schaarste op de ecstasymarkt zou hier voor een deel debet aan zijn. Het gebruik van GHB, dat al enige jaren op rij licht stijgt, vindt behalve in privésettings (afterfeesten) ook in clubs en op ad hoc feesten plaats. Productie en aanschaf verlopen vaak via vrienden. Opvallend is dat er in de uitgaansscene een steeds grotere aversie begint te ontstaan tegenover mateloze gebruikers en brokkenpiloten die riskant kickgedrag vertonen. Krachtiger dan in voorafgaande jaren doen gebruikers een groter appèl op elkaars verantwoordelijkheid. De weerstand neemt toe en soms wordt GHB-gebruik zelfs niet meer geduld op feesten omdat

het de sfeer bederft. Het psychedelische narcosemiddel **ketamine** wordt in kleinere en alternatieve kringen gebruikt en is minder breed verspreid dan GHB. Ketamine blijft moeilijk verkrijgbaar. Kleine 'nippies' worden vaker ook in het uitgaansleven genomen. Ook **lachgas** is na een adempauze van ruim tien jaar weer in beeld en wordt meer gebruikt in kringen van thuisgebruikers, na afloop van een feest, of op kleine en illegale feesten.

Psychedelica als LSD, paddo's, DMT en ayahuasca blijven voornamelijk in zwang bij psychonauten en (ervaren) trippers en spelen een marginale rol in het bredere uitgaansleven.

Viagra en **poppers** blijven stabiel en beperken zich voornamelijk tot groepjes sensuualisten. **Slaapmiddelen** worden op kleine schaal voornamelijk aangewend na het gebruik van stimulantia.

Combigebruik komt voor in alle panelnetwerken van uitgaanders, maar is frequenter en gevarieerder in de dance scene dan bij urban. Alcohol met stimulantia (vooral cocaïne en speed) blijft favoriet.

middelengebruik coffeeshopbezoekers 2009

	ooit	laatste maand
cannabis	97%	94%
alcohol	91%	71%
tabak	90%	74%
ecstasy	41%	6%
MDMA-poeder	27%	2%
2-CB	3%	0%
cocaïne	34%	5%
amfetamine	20%	2%
methamfetamine	3%	0%
Ritalin	7%	< 1%
lachgas	19%	2%
GHB	13%	2%
ketamine	6%	< 1%
paddo's	38%	< 1%
LSD	12%	< 1%
crack	6%	0%
heroïne	3%	0%
poppers	16%	< 1%
slaapmiddelen	12%	1%

Uit de survey onder coffeeshopbezoekers blijkt dat ecstasy-achtigen, amfetamine(-achtigen), narcosemiddelen, psychedelica, straatdrugs, poppers en slaapmiddelen de laatste maand niet of nauwelijks zijn gebruikt. Van de meeste van deze middelen zijn de gebruikscijfers tussen 2001 en 2009 flink gedaald. Dat geldt

zowel voor het ooit-gebruik als het huidige gebruik. Enige uitzondering is **GHB**, waarvan het gebruik in die periode stabiel bleef.

Bij de probleemjongeren neemt de nieuwsgierigheid naar **GHB** toe en in een enkel geval wordt met **crack** geëxperimenteerd.

profiel

Afgezien van tabak geldt voor vrijwel alle onderzochte middelen dat westerse coffeeshopbezoekers vaker ooit- en huidige gebruikers zijn dan niet-westerse. Voor een beperkt aantal middelen (waaronder narcosemiddelen en straatdrugs) stijgt het ooit-gebruik met de leeftijd. Hoewel de aantallen beperkt zijn, is het wel opvallend dat duidelijke verschillen in middelengebruik tussen werkenden, studenten en werkelozen en tussen mannelijke en vrouwelijke bezoekers ontbreken. Alleen wat betreft het ooit-gebruik van heroïne scoren werkelozen hoger dan bezoekers met baan of opleiding, hoewel ook verreweg de meeste werkelozen deze drug nog nooit gebruikt hebben. Verschil naar geslacht komt vrijwel alleen tot uitdrukking in de hoeveelheid genuttigde alcohol. Mannen en vrouwen zijn even vaak drinkers, maar mannen drinken meer.

conclusie

De coffeeshopbezoekers mogen dan stevige blowers zijn, in hun harddruggebruik (voornamelijk beperkt tot ecstasy en cocaine) verschillen ze nauwelijks van het cafépubliek in Amsterdam. Ook lijkt er geen sprake van psychische problematiek op grote schaal.

De meest in het oog springende trend in deze monitor van 2009 was de onrustige ecstasymarkt. Dit lijkt, vooral in op dance gerichte uitgaanskringen, te hebben bijgedragen tot een toegenomen populariteit van andere middelen (product-substitutie), in het bijzonder GHB. De status van ecstasy is gedaald ten faveure van andere middelen. Hoewel in grote lijnen sprake is van een bestendiging van minder middelengebruik en een aanhoudende daling in (dagelijks) roken, zien we ook een continuering van hoge alcoholconsumptie, zij het dat de keuze nu vaker dan in voorgaande jaren valt op minder dure drankjes. Onder invloed van strengere controles in het Amsterdamse (reguliere) clubleven is er een verplaatsing naar minder commerciële locaties en zelfgeorganiseerde feesten in de periferie van de stad. Weliswaar blijft in vergelijking met het vorige decennium 'nieuwe nuchterheid' het dominante adagium wat betreft partydrugs, maar er zijn ook tekenen van een 'nieuwe wildheid' bij een volgende generatie van jonge trendsetters.